

Motion till riksdagen 2016/17:265

av **Daniel Riazat m.fl. (V)**

Gymnasieskolan

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att alla gymnasieskolans yrkesprogram, inklusive den gymnasiala lärlingsutbildningen, ska ge grundläggande behörighet till högskola, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återinföra ämnesbetygen i gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja kvaliteten på de praktikperioder eleverna på yrkesprogrammen genomgår under sin utbildning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbetsmarknadskunskap bör inkluderas i undervisningen på alla gymnasieprogram och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att estetisk verksamhet bör ingå som ett obligatoriskt ämne i alla nationella program i gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.

En gymnasieskola för alla

Gymnasieskolan har utvecklats från en angelägenhet för några få till en skola för de allra flesta. Allt fler ungdomar har fått möjlighet till mer och bättre kunskaper som svarar mot höjda krav från såväl arbets- som samhällsliv. För Vänsterpartiet är satsningar på utbildning en nödvändig förutsättning för samhällets utveckling och social frigörelse. Gymnasieskolan ska därför vara en rättighet och ge alla elever utökade valmöjligheter genom att förmedla kunskap och bildning. Vänsterpartiet vill att alla unga ska få en fullständig gymnasieutbildning.

Vinstintresse ska aldrig få styra gymnasieskolan

Det finns flera olika sätt att driva en friskola. Enligt rapporten *Privata aktörer inom förskola och skola* (Skolverket, 2014) gick över 70 000 elever i aktiebolagsdrivna gymnasieskolor 2013. Knappt 10 000 elever gick samtidigt i gymnasieskolor som drevs som stiftelser och övriga driftsformer var försvinnande små i jämförelse. Bland de fristående gymnasieskolorna dominerar alltså aktiebolagen kraftigt. En allt högre andel av friskolorna ingår också i stora koncerner, och marknaden domineras av några större skolkoncerner med s.k. riskkapitalbolag som ägare.

Aktiebolag och särskilt riskkapitalbolagen har till uppgift att generera vinster åt sina ägare. Vänsterpartiet anser att detta är fel och oförenligt med skolans uppdrag att ge bästa möjliga undervisning. Skolans mål ska vara att ge eleverna den bästa kunskapen – inte att generera vinst till privata bolag.

I andra länder är lagstiftningen betydligt mindre generös mot privata vinstintressen. I Norge är visserligen alla bolagsformer tillåtna för de fristående skolorna, men det finns ett krav på att alla offentliga medel ska komma eleverna till godo. I Finland drivs skolorna av allmännyttiga samfund och får inte drivas för ekonomisk vinning. I Danmark är det förbjudet att driva skolor i form av aktiebolag just med tanke på möjligheten till vinstutdelning, och det är endast icke vinstdrivande stiftelser som får vara huvudman. Dessutom får en enskild huvudman inte driva fler än en skola.

De stora överskotten inom utbildningsbranschen är en följd av att de vinstdrivande fristående skolorna hela tiden strävar efter att minska sina kostnader. Ett sätt är att anställa färre lärare, som dessutom är obehöriga i större utsträckning. Detta sänker lönekostnaderna. Det sparas också in på den del av verksamheten som inte direkt kan hänföras till undervisningen. Ytterst få fristående skolor har egna skolbibliotek och använder sig i stället av offentliga bibliotek. Givetvis är det positivt att eleverna kommer i kontakt med dessa bibliotek, men det innebär samtidigt att skolan flyttar över sina kostnader på kommunen.

Att vinstdrivande friskolor prioriterar vinstjakt framför undervisningens kvalitet har blivit särskilt tydligt i vissa fall när det gäller skolor som är specialiserade på yrkesprogram och lärlingsutbildning. Där har det funnits stora brister bl.a. när det gäller utbildade lärare, utrustning och undervisningsmaterial, lämpliga praktikplatser och ändamålsenliga lokaler.

De vinstdrivande fristående skolorna har inte samma skyldigheter, syften eller ambitioner som de kommunala skolorna och har därför inte samma kostnader. Ett exempel är att man inte har samma skyldighet att arkivera handlingar om exempelvis elevers praktikperioder, som kan vara mycket viktiga när man ska söka sig vidare i arbetslivet.

Fristående skolor som drivs med vinstintresse hör, enligt vår mening, inte hemma inom det svenska utbildningsväsendet. För Vänsterpartiet kommer rätten till kunskap alltid att vara överordnad rätten till vinst. Vinst är ett olämpligt styrmedel i en verksamhet som ska vara behovsstyrd. I de fall en skola får ett överskott bör detta återinvesteras i verksamheten och på det sättet komma eleverna till godo.

Vänsterpartiet och regeringen är överens om att vinstjakten som incitament ska bort från välfärdssektorn. Vår gemensamma utgångspunkt är att behoven i skola, vård och omsorg gör att det inte finns utrymme för vinstutdelning av skattemedel till aktieägarna om verksamheten utförs av ett bolag. Detta är en omfattande process, som måste ske i flera steg. En utredare skall lämna förslag dels kring hur reglerna för offentliga medel

för driften av skattefinansierad välfärd skall utformas så att medlen kommer brukarna till godo och överskotten som huvudregel återförs till verksamheten, dels beskriva vilken påverkan en sådan reglering får för brukare, anställda och existerande aktörer och hur de senare kan ges stöd och anpassa sin verksamhet till sådana nya förhållanden. Skattemedel ska gå till just den verksamhet de är avsedda för. Vänsterpartiet och regeringen är också överens om att ge kommunerna avgörandet över nyetableringen av skolor med vinstsyfte.

Minska antalet avhopp från gymnasiet

Så många som en fjärdedel av de elever som börjar gymnasiet hoppar av sin utbildning eller lämnar den utan fullständiga betyg. Samtidigt har yrkesprogrammets popularitet minskat tydligt sedan gymnasieskolan reformerades. För att alla unga ska fullfölja en gymnasieutbildning krävs att alla gymnasieprogram är attraktiva och att utbildningens upplägg uppfattas som meningsfullt.

Högskolebehörighet på alla program

Tidigare gick ungefär hälften av eleverna i gymnasieskolan på ett yrkesförberedande program. Sedan den nya gymnasieskolan (GY11) infördes går nu bara knappt en tredjedel ett yrkesprogram. I den första ansökningen till den nya gymnasieskolan hade andelen sökande till yrkesprogrammen minskat med nästan 10 procent. En betydelsefull del av förändringen av yrkesprogrammen är att de inte längre ger grundläggande högskolebehörighet utan aktiva val. Utifrån den sociala struktur som råder på de olika nationella programmen i dag är det lätt att konstatera att den sociala snedrekryteringen kommer att öka på högskolan med den nya gymnasieskolan.

Vänsterpartiet vill att alla elever ska mötas av höga förväntningar när de börjar gymnasieskolan. Historien visar att höga förväntningar är en viktig faktor för goda resultat. Den ålderdomliga föreställning som motiverat skillnader mellan ”teoretiska” och ”praktiska” yrken gäller inte i dagens och framtidens samhälle. God språkförmåga och språkförståelse är viktigt för alla medborgare i livet som samhällsmedborgare och i arbetslivet. Elever har genom historien alltid svarat positivt på högre ambitionsnivåer i utbildningssystemet. Höga förväntningar har höjt den generella kunskapsnivån och gjort Sverige till en kunskapsnation.

För flera av de yrkesförberedande programmen finns det dessutom en naturlig fortsättning i form av utbildningar på högskolan, bl.a. inom vård och omsorg samt olika tekniska utbildningar.

Att läsa vidare på högskola ska också vara en möjlighet för alla under hela livet. Detta behöver inte utnyttjas av alla, men dörren bör hållas öppen oavsett det val av gymnasieprogram som någon har gjort under tonåren. Den möjlighet som finns i dag att läsa in högskolebehörigheten inom ramen för ett yrkesprogram innebär stora nackdelar jämfört med att gå ett högskoleförberedande program. Elever på yrkesprogram måste utnyttja det individuella valet eller ett utökat program för att läsa in de poäng som krävs för att få högskolebehörighet. Även om de gör det kommer de inte att kunna konkurrera om studieplatser på högskoleutbildningar eftersom de inte ges någon möjlighet att läsa

kurser som ger meritpoäng. De får även mindre utrymme att läsa in de särskilda behörigheter som krävs för många högskoleutbildningar.

Regeringen bör därför återkomma med förslag om att alla gymnasieskolans yrkesprogram, inklusive den gymnasiala lärlingsutbildningen, ska ge grundläggande behörighet till högskola. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Ämnesutformat gymnasium istället för kursutformat

På 90-talet delades gymnasiet ämnen upp i kurser. Istället för ett samlat betyg per ämne ges sedan dess ett betyg för varje kurs. Detta har fått negativa konsekvenser. De många betygssättningstillfällena fragmentiserar lärandet och motverkar en holistisk kunskapsyn, dvs. strävandet efter djupkunskap och en progression i lärandet.

Oavsett en elevs kunskapsutveckling riskerar ett lågt betyg i en tidig kurs att hänga med eleven hela livet. Detta har resulterat i att många vill läsa upp betyg inom den kommunala vuxenutbildningen. Detta innebär i många fall ett slöseri med tid och resurser både för den enskilde och för utbildningsväsendet. Sådan s.k. konkurrenskomplettering har försvårats för att vuxenutbildningens resurser ska kunna koncentreras till framförallt personer som saknar fullständiga gymnasiebetyg. Men att det numera inte går att komma in på komvux för att höja sina betyg uppfattar många som en stor orättvisa.

De många kursbetygen utgör också en stressfaktor för eleverna. Det gäller att redan tidigt under gymnasiet prestera på toppen av sin förmåga, eftersom ett tidigt kursbetyg inte kan höjas oavsett hur mycket en elev utvecklas senare. Enligt en undersökning från Lärarnas Riksförbund och Sveriges Elevkårer 2015 uppger många elever på högskoleförberedande program att de har hög arbetsbelastning och upplever så mycket stress att de har övervägt att hoppa av gymnasiet.

Elever som är skoltrötta efter, eller har haft svårigheter i, grundskolan riskerar att straffas ut tidigt i och med de tidiga kursbetygen. Detta system är alltså sannolikt en stor bidragande faktor till de många avhoppen från gymnasiet som vi numera ser, något som måste brytas om vi har som mål att alla unga ska få en fullständig gymnasieutbildning.

Den täta betygssättningen är enligt Lärarnas Riksförbund också en stressfaktor för lärarna. Vi måste förbättra arbetsmiljön för lärarna för att behålla de lärare vi har och locka fler till yrket.

Det är med andra ord tydligt att återinförandet av ämnesbetyg i gymnasiet skulle vara en viktig del i lösningen på flera av de problem som gymnasieskolan i dag står inför. Regeringen bör återinföra ämnesbetygen i gymnasieskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Höjd kvalitet på praktikperioden i yrkesprogrammen

Dagens yrkesutbildningar motsvarar inte de krav som ställs i arbetslivet. Vår slutsats är att gymnasieskolan behöver komma närmare arbetsplatserna och hitta nya former för att bedriva yrkesutbildningar.

Det råder i dag stor brist på kvalificerade yrkesarbetare. Samtidigt är det allt färre som efter den senaste gymnasiereformen väljer yrkesprogrammen. De uppfattas av allt fler som återvändsgränder. Den som valt att utbilda sig till ett yrke måste ha goda

möjligheter att i framtiden vidareutbilda sig eller omskola sig. Livslångt lärande är av stor betydelse både för den enskildes frihet och för arbetslivets omvandling.

Vi anser, som vi tidigare skrivit, att programmen därför fortsatt måste ge grundläggande högskolebehörighet. Men minst lika viktigt är att själva yrkesutbildningen håller en högre kvalitet än i dag.

Synsättet bakom 90-talets gymnasiereform var att samhället skulle stå för allmänutbildningen och företagen bekosta färdigutbildningen ute på arbetsplatserna. Sedan dess har näringslivet dragit sig ur sitt utbildningsåtagande. Det har resulterat i att yrkesutbildningarna inte motsvarar de krav som ställs i arbetslivet, vilket gjort det svårare för yrkeseleverna att få jobb.

Gymnasieskolan behöver komma närmare arbetsplatserna och hitta former för hur arbetsmarknadens parter kan få större inflytande över och ansvar för yrkesutbildningen. Skolans roll är att förmedla breda grundläggande kunskaper som behövs inom respektive yrke. Företagen ska bidra med färdighetsträning, specialisering och företagsspecifika kunskaper.

Kvaliteten på de praktikperioder eleverna genomgår under sin utbildning behöver höjas. Innehåll och handledning är av mycket varierande kvalitet. Vi anser att om praktiken inte kan tillhandahållas på ett bra sätt så bör inte utbildningen få bedrivas. Kan en arbetsplats i sin tur inte erbjuda utbildade APL-handledare (arbetsplatsförlagt lärande) ska inte heller någon elev placeras där. Vad som ovan anförts om att höja kvaliteten på de praktikperioder eleverna på yrkesprogrammen genomgår under sin utbildning bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Arbetsmarknadskunskap för alla elever

På senare år har det arbetats mycket aktivt för att elever ska få ökade kunskaper om eget företagande och entreprenörskap, men faktum är ju att de allra flesta har en framtid som anställda i redan befintliga företag eller i offentlig sektor. I skolan erbjuds dock väldigt lite, om ens någon, undervisning i frågor som arbetsrätt, arbetsmiljöfrågor och fackligt inflytande. Kunskapsbristen på detta område ökar riskerna för att unga ska utnyttjas på arbetsmarknaden, t.ex. genom otrygga anställningsvillkor i branscher där de anställda domineras av ungdomar och unga vuxna. Arbetsmarknadskunskap bör inkluderas i undervisningen på alla gymnasieprogram. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Estetisk verksamhet för alla elever

Vänsterpartiet tycker att det är självklart att alla gymnasieelever ska utveckla och använda sin fantasi och kreativitet samt sin förmåga att kommunicera genom att delta i estetisk verksamhet. Det krävs också kunskaper för att ta del av och tolka det kulturella utbudet. Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer är dessutom en av de åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande som fastställts av EU och som Sverige som medlemsland ställt sig bakom. Estetik, kreativitet och förmåga att uttrycka sig konstnärligt är vidare en tillgång i många yrken. Estetisk verksamhet bör därför ingå

som ett obligatoriskt ämne i alla nationella program i gymnasieskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Daniel Riazat (V)

Ulla Andersson (V)

Christina Høj Larsen (V)

Daniel Sestrajcic (V)

Ali Esbati (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)